

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

દયાળ સિંઘ

વિરુદ્ધ

રાજસ્થાન રાજ્ય

એપ્રિલ ૧૩, ૨૦૦૪

[એન. સંતોષ હેગડે અને બી.પી. સિંઘ, ન્યાયાધીશો]

ખોરાક ભેળસેળ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ નું નિવારણ – કલમ ૭ અને ૧૬ –
ખોરાક ભેળસેળ નિયમોનું નિવારણ, ૧૯૫૫ (૧૯૮૮ માં સુધારેલ) – પરિશિષ્ટ
'બી' – આઈટમ નંબર ૨૫.૦૧ – ખાંડની કન્ફેક્શનરી – ખનિજ તેલની હાજરી
નિયમો હેઠળ ભેળસેળ ગણાય – આરોપીની દુકાનમાંથી મેળવેલ કન્ફેક્શનરીમાં
ખનિજ તેલ મળી આવ્યું – દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા – નિયમોમાં સુધારો કરીને
૦.૨% સુધી ખનિજ તેલની હાજરીને મંજૂરી આપવામાં આવી – આરોપીએ

સુધારેલા ધોરણના આધારે નિર્દોષ છૂટકારો માંગ્યો – ઠરાવ્યું કે, આરોપી નિર્દોષ છૂટવાને હકદાર નથી કારણ કે સુધારો ખનિજ તેલની હાજરીને સંપૂર્ણ મુક્તિ આપતો નથી – તે ફક્ત ૦.૨% સુધી જ માન્ય છે – જાહેર વિશ્લેષકનો અહેવાલ ખનિજ તેલની ટકાવારી દર્શાવતો નથી કારણ કે તે સમયે આવી કોઈ જરૂરિયાત નહોતી – ગ્રાહકોના સ્વાસ્થ્યની સુરક્ષા માટે કડક કાયદો બનાવવામાં આવ્યો છે, તેથી અદાલત હળવાશથી જોઈ શકે નહીં.

અપીલકર્તાની દુકાનમાંથી મેળવેલ સખત બાફેલી ખાંડની કન્ફેક્શનરીનો નમૂનો ખનિજ તેલની હાજરી અને અપ્રિય ગંધ અને સ્વાદને કારણે ભેળસેળયુક્ત હોવાનું જાણવા મળ્યું. અપીલકર્તાને ફૂડ એડલ્ટ્રેશનએક્ટ પ્રિવેન્શન હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા અને ૨ વર્ષની સખત કેદની સજા ફટકારવામાં આવી. તેણે સેશન્સ જજ પાસે અપીલ કરી. અપીલ પેનિંગ હતી તે દરમિયાન, નિયમોમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો, જેના આધારે ખનિજ તેલની હાજરીને શરતોને આધીન મંજૂરી આપવામાં આવી હતી કે ખનિજ તેલ ફૂડ ગ્રેડનું હોય અને લુબ્રિકન્ટ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાતું હોય, અને તેનું વજન ૦.૨% થી વધુ ન હોય. સેશન્સ જજે દોષિત ઠરાવ્યું, પરંતુ સજા ઘટાડીને ૬ મહિના કરી. અપીલકર્તાએ હાઈકોર્ટ સમક્ષ પુનર્વિપસન અરજી કરી, જે નિષ્ફળ રહી. આથી અપીલ દાખલ કરવામાં આવી.

અપીલકર્તાએ દલીલ કરી કે સુધારેલા નિયમો અમલમાં આવ્યા ત્યારે અપીલ પેઝિંગ હોવાથી, કોર્ટે તેની નોંધ લેવી અને નમૂનો ભેળસેળયુક્ત ન હોવાનું ઠરાવવું જોઈએ; કે જાહેર વિશ્લેષકનો અહેવાલ ખામીયુક્ત હતો કારણ કે તેમાં નમૂનામાં મળી આવેલા ખનિજ તેલની ટકાવારીનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો ન હતો અને ફોજદારી કાયદાની કઠોરતાને નરમ પાડતા કોઈપણ કાયદાને પૂર્વવર્તી ગણવા જોઈએ કે તે પેઝિંગ કાર્યવાહી, જેમાં અપીલ પણ સામેલ છે, તેને લાગુ પડવો જોઈએ.

અપીલને ફગાવી દેતા, કોર્ટે ઠરાવ્યું કે:

૧.૧. તે સુસ્થાપિત છે કે કોઈ પણ વ્યક્તિને તે કૃત્યના આયોગના સમયે અમલમાં હોય તેવા કાયદાના ઉદ્દેશ્ય સિવાય કોઈપણ ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવશે નહીં કે જેના પર ગુનાનો આરોપ છે, કે ગુનાના આયોગના સમયે અમલમાં રહેલા કાયદા હેઠળ તેને જે દંડ થઈ શકતો હતો તેના કરતાં વધુ દંડ તેને થઈ શકશે નહીં. નવા ગુનાઓ બનાવતા ફોજદારી કાયદા હંમેશા સંભવિત હોય છે અને વ્યક્તિને તે દિવસે અમલમાં રહેલા કાયદા અનુસાર તેણે કરેલા ગુના માટે સજા થઈ શકે છે જે દિવસે ગુનો કરવામાં આવ્યો હતો. [૧૧૦-૪, ૭]

રત્ન લાલ વિ. પંજાબ રાજ્ય, **AIR** (૧૯૬૫) **SC** ૪૪૪, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે.

૨. તે સમયે, માત્ર ખનિજ તેલની હાજરી, એક અસ્વસ્થ ઘટક હોવાને કારણે, ભેળસેળ ગણાતી હતી અને તેથી, જાહેર વિશ્લેષકે નમૂનામાં મળી આવેલા ખનિજ તેલની ટકાવારીનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી નહોતું. તદુપરાંત, સુધારેલા ધોરણ હેઠળ, નમૂનામાં મળી આવેલ ખનિજ તેલ જો લુબ્રિકન્ટ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાતું હોય તો તે ફૂડ ગ્રેડનું હોવું જોઈએ. આ બાબત પર જાહેર વિશ્લેષક દ્વારા કોઈ અહેવાલ નથી, કારણ કે તે સમયે નિર્ધારિત ધોરણને ધ્યાનમાં રાખીને તેને આમ કરવાની જરૂર નહોતી. એવું નથી કે સુધારેલા નિયમો સખત બાફેલી ખાંડની કન્ફેક્શનરીમાં કોઈપણ માત્રામાં અને કોઈપણ ગુણવત્તાવાળા ખનિજ તેલની હાજરીને મંજૂરી આપે છે. સુધારા પછી પણ ખનિજ તેલની હાજરી જો તે ફૂડ ગ્રેડની ન હોય, અને લુબ્રિકન્ટ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાઈ ન હોય, અને તેનું વજન ૦.૨% થી વધુ હોય તો તે ભેળસેળ ગણાશે. આ કિસ્સામાં, તે અવિવાદિત હતું કે આક્ષેપિત ગુના માટે, ૬ મહિનાની સખત કેદની લઘુત્તમ સજા કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત છે. અપીલકર્તાને ૬ મહિનાની સખત કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે. ખાદ્ય પદાર્થોના ગ્રાહકોના હિતોની સુરક્ષા માટે ફૂડ એડલ્ટ્રેશન એક્ટ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમોનું કડક પાલન

આવશ્યક છે. જો ગુનેગારો માત્ર દંડ ભરીને છૂટી જાય તો કડક કાયદાઓનો કોઈ અર્થ રહેશે નહીં. [૧૧૧-ડી-એફ; ૧૧૨-એ-સી]

મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન ઓફ દિલ્હી વિ. માઈ રામ ઉર્ફે ભાયા રામ, (૧૯૭૪) પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન કેસ; શ્યામ લાલ વિ. રાજ્ય, AIR (૧૯૬૮) બધા. ૩૯૨; કૃષ્ણ ગોપાલ શર્મા અને અન્ય વિ. દિલ્હીની એન.સી.ટી. સરકાર, (૧૯૯૬) ૪ SCC ૫૧૩; ઓરિસ્સા રાજ્ય વિ. કે. રાજેશ્વર રાવ, (૧૯૯૨) ૧ SCC ૩૬૫ અને એન. સુકુમારન નાયર વિ. ફૂડ ઈન્સ્પેક્ટર, માવેલીકરા, (૧૯૯૫) સીઆરએલ. એલ.જે. ૩૬૫૧, નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

ક્રિમિનલ અપીલેટ જ્યુરિસ્ટિક્શન : ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૦૪૨ ઓફ ૧૯૯૭

રાજસ્થાન હાઈકોર્ટના એસ.બી.સીઆરએલ. આર.પી. નંબર ૨૦૦/૧૯૮૮માં તા. ૧.૮.૯૭ ના નિર્ણય અને આદેશથી.

અપીલકર્તા વતી એમ.એન. કૃષ્ણાનમણિ, એસ.પી. જુનેજા, સૌમ્યજિત પાની અને બૈજયોન્તા બરુઆહ.

રાજસ્થાન વતી અરુણેશ્વર ગુપ્તા, એડિશનલ એડવોકેટ જનરલ અને પ્રતિવાદી વતી અમરજીત સિંહ બેદી.

કોર્ટનો ચુકાદો જસ્ટિસ બી.પી. સિંહ દ્વારા આપવામાં આવ્યો.

અપીલકર્તા સામે મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ, જોધપુર, રાજસ્થાન દ્વારા ફૂડ એડલ્ટ્રેશન એક્ટ, ૧૯૫૪ ના કલમ ૭/૧૬ હેઠળ ગુનાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો કારણ કે અપીલકર્તા પાસેથી લેવાયેલ સખત બાફેલી ખાંડની કન્ફેક્શનરીનો નમૂનો ખનિજ તેલની હાજરી તેમજ તેમાં ખૂબ જ અપ્રિય ગંધ અને સ્વાદ હોવાને કારણે ભેળસેળયુક્ત હોવાનું જાણવા મળ્યું હતું. માનનીય ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટે ૨૫ એપ્રિલ, ૧૯૮૬ ના તેમના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા અપીલકર્તાને આક્ષેપિત ગુના માટે દોષિત ઠેરવ્યા અને તેને ૨ વર્ષની સખત કેદ અને રૂ. ૨,૦૦૦/- નો દંડ, દંડ ન ચૂકવતા વધુ ૬ મહિનાની સખત કેદની સજા ફટકારી. અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલને ડિસ્ટ્રિક્ટ અને સેશન્સ જજ, જોધપુર દ્વારા ૪ ઓગસ્ટ, ૧૯૮૮ ના તેમના આદેશ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી, જેમણે દોષિત ઠરાવને સમર્થન આપ્યું હતું, પરંતુ સજામાં ફેરફાર કરીને તેને ૬ મહિનાની સખત કેદ અને રૂ. ૧,૦૦૦/- નો દંડ, દંડ ન ચૂકવતા વધુ ૧ મહિનાની સખત કેદમાં ઘટાડી દીધી. આ ગુના માટે અધિનિયમ

હેઠળ લાદવામાં આવી શકે તેવી લઘુત્તમ સજા હતી જે અપીલકર્તા સામે સાબિત થઈ હતી. ત્યારબાદ અપીલકર્તાએ રાજસ્થાન હાઈકોર્ટ, જોધપુર સમક્ષ એસ.બી. ક્રિમિનલ રિવિઝન નંબર ૨૦૦ ઓફ ૧૯૮૮ દાખલ કર્યું, પરંતુ ૧ ઓગસ્ટ, ૧૯૯૭ ના તેના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા હાઈકોર્ટે તેને ફગાવી દીધું. અપીલકર્તા ખાસ રજા દ્વારા અમારી સમક્ષ હાજર છે.

કેસના તથ્યો અવિવાદિત છે. ૨૫ ઓક્ટોબર, ૧૯૭૯ ના રોજ, ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરે અપીલકર્તાની દુકાનમાંથી સખત બાફેલી ખાંડની કન્ફેક્શનરીનો નમૂનો લીધો. અધિનિયમ અને નિયમોની જરૂરિયાતોનું પાલન કર્યા બાદ, નમૂનાને જાહેર વિશ્લેષકને મોકલવામાં આવ્યો અને ૧૬ નવેમ્બર, ૧૯૯૯ ના જાહેર વિશ્લેષકના અહેવાલમાં દર્શાવવામાં આવ્યું કે નમૂનો નિર્ધારિત ધોરણ મુજબનો નહોતો કારણ કે તેમાં ખનિજ તેલ હાજર હતું જે એક અસ્વસ્થ ઘટક હતું, અને નમૂનામાં ખૂબ જ અપ્રિય ગંધ અને સ્વાદ પણ હતો. ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરે ૨૯ જાન્યુઆરી, ૧૯૮૦ ના રોજ ફરિયાદ દાખલ કરી. સુનાવણી બાદ, માનનીય ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટે ૨૫ એપ્રિલ, ૧૯૮૬ ના તેમના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા અપીલકર્તાને દોષિત ઠેરવ્યા અને અગાઉ જણાવ્યા મુજબ સજા કરી.

અપીલકર્તાએ ડિસ્ટ્રિક્ટ અને સેશન્સ જજ, જોધપુરની કોર્ટમાં અપીલ દાખલ કરી. અપીલ પેઝિંગ હતી તે દરમિયાન, ૮ એપ્રિલ, ૧૯૮૮ ના રોજ એક

નોટિફિકેશન બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું, જેના દ્વારા કેન્દ્ર સરકારે ફૂડ એડલ્ટ્રેશન એક્ટ પ્રિવેન્શનના કલમ ૨૩ ની પેટા-કલમ (૧) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટ્રેશન રૂલ્સ, ૧૯૫૫ માં સુધારો કર્યો. પરિશિષ્ટ 'બી' માં, આઈટમ નંબર ૨૫.૦૧ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો અને સુધારેલા નિયમો હેઠળ, ખનિજ તેલની હાજરીને બે શરતોને આધીન મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, એટલે કે – ખનિજ તેલ જો લુબ્રિકન્ટ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાતું હોય તો તે ફૂડ ગ્રેડનું હોવું જોઈએ, અને તેનું વજન ૦.૨% થી વધુ ન હોવું જોઈએ. આ પરથી જોઈ શકાય છે કે વર્ષ ૧૯૮૮ માં કરવામાં આવેલા સુધારાએ સખત બાફેલી ખાંડની કન્ફેક્શનરીમાં ખનિજ તેલની હાજરીને બિનશરતી મંજૂરી આપી ન હતી, પરંતુ જો તે ફૂડ ગ્રેડનું હોય અને લુબ્રિકન્ટ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાતું હોય તો તેનું વજન ફક્ત ૦.૨% સુધી જ માન્ય હતું.

અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલને ડિસ્ટ્રિક્ટ અને સેશન્સ જજ, જોધપુર દ્વારા ૪ ઓગસ્ટ, ૧૯૮૮ ના તેમના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી અને અગાઉ જણાવ્યા મુજબ દોષિત ઠરાવને સમર્થન આપતા અપીલ કોર્ટે તેની સજાને ઘટાડીને ૬ મહિનાની લઘુત્તમ નિર્ધારિત સજા કરી હતી. અપીલકર્તા દ્વારા હાઈકોર્ટ સમક્ષ દાખલ કરાયેલ રિવિઝન અરજીને ફગાવી દેવામાં આવી.

અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કૃષ્ણમણિએ અમારી સમક્ષ ખૂબ જ ઉત્સાહપૂર્વક દલીલ કરી કે નીચેની અદાલતોએ નિયમોની સુધારેલી જોગવાઈઓની નોંધ ન લઈને કાયદાની સ્પષ્ટ ભૂલ કરી છે. સુધારેલા નિયમો અમલમાં આવ્યા ત્યારે અપીલ પેન્ડિંગ હોવાથી, કોર્ટે તેની નોંધ લેવી અને નમૂનો ભેળસેળયુક્ત ન હોવાનું ઠરાવવું જોઈએ. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું કે જાહેર વિશ્લેષકનો અહેવાલ ખામીયુક્ત હતો કારણ કે તેમાં નમૂનામાં મળી આવેલા ખનિજ તેલની ટકાવારીનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો ન હતો. તેમણે તેમની રજૂઆતને ટેકો આપવા માટે ઘણા નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો કે ફોજદારી કાયદાની કઠોરતાને નરમ પાડતા કોઈપણ કાયદાને પૂર્વવર્તી ગણવા જોઈએ કે તે પેન્ડિંગ કાર્યવાહી, જેમાં અપીલ પણ સામેલ છે, તેને લાગુ પડવો જોઈએ. તેમણે રજૂઆત કરી કે નીચેની અદાલતો એવું ઠરાવવામાં ભૂલ કરી હતી કે સુધારો ફક્ત સંભવિત રીતે લાગુ પડશે અને અપીલકર્તાને ફાયદો નહીં થાય કારણ કે જે તારીખે ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનો આરોપ છે, તે તારીખે નિર્ધારિત ધોરણ મુજબ નમૂનો ભેળસેળયુક્ત હતો.

અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે દિલ્લી હાઈકોર્ટના ડિવિઝન બેંચના નિર્ણય પર નોંધપાત્ર આધાર રાખ્યો છે જે ૧૯૭૪ પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટ્રેશન કેસ પાના ૨૧: સુંદર લાલ વિ. મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન ઓફ દિલ્લીમાં નોંધાયેલ છે.

તે કેસમાં, હાઈકોર્ટ સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે હાઈકોર્ટ સમક્ષ અપીલ પેલિંગ હતી તે દરમિયાન ૯ માર્ચ, ૧૯૬૬ ના નોટિફિકેશન દ્વારા કમ્પાઉન્ડ હિંગનું ધોરણ બદલવામાં આવ્યું હતું અને નમૂનો નવા ધોરણને અનુરૂપ હતો. પરિણામે, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે અપીલકર્તા નિર્દોષ છૂટવાને હકદાર છે. રજૂઆતને ધ્યાનમાં લેતી વખતે, વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ અવલોકન કર્યું કે નવા ધોરણને કાયદાની કઠોરતા દૂર કરી હોવાથી અને તે આરોપીની તરફેણમાં હોવાથી, તેને પૂર્વવર્તી અસર આપવી જોઈએ. આ પ્રસ્તાવ માટે, અલ્લાબાદ હાઈકોર્ટના ડિવિઝન બેંચના નિર્ણય પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો જે AIR ૧૯૬૮ All. ૩૯૨: શ્યામ લાલ વિ. રાજ્યમાં નોંધાયેલ છે, જેમાં કોર્ટના કન્સ્ટ્રક્શન ઓફ સ્ટેચ્યુટ (૧૯૪૦ એડિશન) ના પાના ૫૯૯ માંથી ઉતારણ કર્યા પછી, કોર્ટે અવલોકન કર્યું: –

"નિર્માણનો ઉપરોક્ત નિયમ એ સિદ્ધાંત પર આધારિત છે કે જ્યાં સુધી કાર્યવાહી છેલ્લી ઉપરી અદાલતમાં અંતિમ ચુકાદા સુધી પહોંચી નથી, તે અદાલત, જ્યારે તેનો નિર્ણય જાહેર કરવા આવે છે, ત્યારે તે સમયે અમલમાં રહેલા કાયદાને અનુરૂપ હોવી જોઈએ."

તેણે અલ્લાબાદ હાઈકોર્ટના ચુકાદામાંથી નીચેના ઉતારાને પણ મંજૂરી સાથે ટાંક્યો: –

"અમને સ્પષ્ટ લાગે છે કે ફોજદારી કાયદાના નિર્માણનો સાચો નિયમ એ છે કે જ્યાં કાયદાકીય સંસ્થા ભૂતકાળના અનુભવ અને બદલાયેલી સામાજિક પરિસ્થિતિઓના પ્રકાશમાં કાયદાની કઠોરતા ઘટાડવા માટે, આરોપીની તરફેણમાં કાયદામાં સુધારો કરવાનો તેનો ઈશદો દર્શાવે છે, ત્યાં સુધી આરોપી સામેનો કેસ દોષિત ઠરાવવાના ચુકાદા દ્વારા સમાપ્ત થયો નથી, ત્યાં સુધી તેની સામેની કાર્યવાહી અપૂર્ણ ગણવામાં આવે છે અને તેને લાગુ પડતો કાયદો કાયદાકીય સંસ્થા દ્વારા સુધારવામાં આવેલ કાયદો હશે. આરોપી વ્યક્તિનો ટ્રાયલ કરતી કોર્ટ ચુકાદાની તારીખે અમલમાં રહેલા કાયદાને ધ્યાનમાં લેવો પડશે. તે વાજબી લાગે છે કે આરોપી વ્યક્તિ તેવા મૂળ અધિનિયમના આધારે ઊંચી સજા માટે જવાબદાર ઠરી શકે નહીં જેને કાયદાકીય સંસ્થા દ્વારા જાહેર હિત વિરુદ્ધ હાનિકારક અને કઠોર ગણવામાં આવ્યો છે અને નવા અધિનિયમ દ્વારા બદલવામાં આવ્યો છે. જ્યાં ફોજદારી કાયદાના અર્થઘટનનો પ્રશ્ન સંબંધિત છે, ત્યારે કોર્ટે તેની જોગવાઈઓનું આરોપીને લાગુ પડવા અંગે ફાયદાકારક અર્થઘટન કરવું જોઈએ. મૂળ અધિનિયમના આધારે આરોપી વ્યક્તિને સજા કરવી તે કાયદાની ભાવના અને સુધારા અધિનિયમમાં વ્યક્ત થયેલ કાયદાકીય સંસ્થાની ઈચ્છાનું ઉલ્લંઘન હશે."

હાઈકોર્ટે આ કોર્ટ દ્વારા AIR ૧૯૬૫ SC ૪૪૪: રત્તન લાલ વિ. પંજાબ રાજ્યમાં રજૂ કરાયેલા સિદ્ધાંત પર પણ આધાર રાખ્યો.

અમારા મતે રત્તન લાલ (ઉપરોક્ત) માં આ કોર્ટના ચુકાદા પર મૂકવામાં આવેલો આધાર સ્પષ્ટપણે અસ્થાને હતો. ખરેખર તે ચુકાદામાં રજૂ કરાયેલ સિદ્ધાંત ફરિયાદીના કેસને સમર્થન આપે છે. રત્તન લાલ (ઉપરોક્ત) માં આ કોર્ટનો ફોજદારી કાયદાના પૂર્વવર્તી સંચાલન સાથે સંબંધ નહોતો. જે પ્રશ્ન વિચારણા માટે આવ્યો હતો તે પ્રોબેશન ઓફ ઓફન્ડર્સ એક્ટ, ૧૯૫૮ ના કલમ ૬ હેઠળ તેની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે અપીલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રનો પ્રશ્ન હતો. તે કિસ્સામાં, હાઈકોર્ટે પ્રોબેશન ઓફ ઓફન્ડર્સ એક્ટના કલમ ૧૧ હેઠળ કાર્યવાહી કરી ન હતી અને તે મુજબ આરોપીને પ્રોબેશનનો લાભ આપવા માટે તેના કલમ ૩, ૪ અને ૬ હેઠળ આદેશ પસાર કરવામાં નિષ્ફળ રહી હતી. તે સંદર્ભમાં એક પ્રશ્ન ઊભો થયો કે શું અધિનિયમના કલમ ૧૧ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ તેની સમક્ષ પેલિંગ અપીલમાં હાઈકોર્ટ દ્વારા કરી શકાય છે, પછી ભલેને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાયો ન હોય, કારણ કે ગુનો એવા સમયે આચરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે પ્રોબેશન ઓફ ઓફન્ડર્સ એક્ટ ઘડવામાં આવ્યો ન હતો. આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું: –

"પ્રથમ પ્રશ્ન એ છે કે શું હાઈકોર્ટ, અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ કાર્યવાહી કરીને, અધિનિયમની કલમ ૬ હેઠળ કોર્ટને આપવામાં આવેલી

સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે. એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે અધિનિયમની કલમ ૧૧(૩) હેઠળ હાઈકોર્ટનું અધિકારક્ષેત્ર ફક્ત તે કેસ સુધી મર્યાદિત છે જે અપીલ અથવા પુનર્વિપસન દ્વારા તેની ફાઈલ પર લાવવામાં આવ્યો છે અને તેથી, તે ફક્ત તેવા અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકે છે જે ટ્રાયલ કોર્ટ પાસે હતો, અને વર્તમાન કેસમાં ટ્રાયલ કોર્ટ અધિનિયમની કલમ ૬ હેઠળ કોઈ આદેશ આપી શકતી નહોતી, કારણ કે જે સમયે તેણે આદેશ આપ્યો હતો તે સમયે અધિનિયમ ગુડગાંવ જિલ્લામાં વિસ્તૃત થયો નહોતો. આ ધારણા પર, દલીલ ચાલુ રહે છે, અધિનિયમને પૂર્વવર્તી સંચાલન આપવું જોઈએ નહીં, કારણ કે જો આમ આપવામાં આવે તો, તે અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલા કૃત્ય માટે તેની ફોજદારી જવાબદારીને અસર કરશે. આ દલીલના સમર્થનમાં, અમલમાં રહેલા અધિકારોના સંદર્ભમાં કાયદાની પૂર્વવર્તીતાના પ્રશ્ન સાથે સંબંધિત સંખ્યાબંધ નિર્ણયો ટાંકવામાં આવ્યા છે. દરેક કાયદો જે અમલમાં રહેલા અધિકારને દૂર કરે છે અથવા નબળો પાડે છે તે પૂર્વવર્તી છે. દરેક એક્સ પોસ્ટ ફેક્ટો કાયદો આવશ્યકપણે પૂર્વવર્તી છે. બંધારણની કલમ ૨૦ હેઠળ, કોઈ પણ વ્યક્તિને તે કૃત્યના આયોગના સમયે અમલમાં હોય તેવા કાયદાના ઉલ્લંઘન સિવાય કોઈપણ ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવશે નહીં કે જેના પર ગુનાનો આરોપ છે, કે ગુનાના

આયોગના સમયે અમલમાં રહેલા કાયદા હેઠળ તેને જે દંડ થઈ શકતો હતો તેના કરતાં વધુ દંડ તેને થઈ શકશે નહીં.

પરંતુ એક્સ પોસ્ટ ફેક્ટો કાયદો જે ફક્ત ફોજદારી કાયદાની કઠોરતાને નરમ પાડે છે તે ઉપરોક્ત પ્રતિબંધમાં આવતો નથી.

જો કોઈ ચોક્કસ કાયદો તે મુજબની જોગવાઈ કરે છે, ભલે તે પૂર્વવર્તી સંચાલનમાં હોય, તે માન્ય રહેશે. આવા કાયદા પૂર્વવર્તી છે કે કેમ અને જો એમ હોય તો કઈ હદ સુધી તે ચોક્કસ કાયદાના અર્થઘટન પર આધાર રાખે છે, જેમાં નિર્માણના સુસ્થાપિત નિયમોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે."

આ કોર્ટે રજૂ કરાયેલા સિદ્ધાંતના પ્રકાશમાં, અપીલ કોર્ટને અધિનિયમ હેઠળ આરોપીને લાભ આપવા માટે કલમ ૧૧ હેઠળ સત્તા હતી કે કેમ તે પ્રશ્ન પર વિચારણા કરવાનું શરૂ કર્યું. આમ કરવામાં, આ કોર્ટે નોંધ્યું કે તે એવા કિસ્સા સાથે કામ કરી રહી ન હતી જ્યાં જે કૃત્ય ગુનો નહોતું તેને અધિનિયમ હેઠળ ગુનો બનાવવામાં આવ્યો છે; કે તે એવો કિસ્સો પણ નહોતો જ્યાં અધિનિયમ હેઠળ ગુના માટે અધિનિયમ પહેલાની સજા કરતાં વધુ સજા લાદવામાં આવી હોય. આ કોર્ટે વધુ અવલોકન કર્યું: –

"આ એક એવું ઉદાહરણ છે જ્યાં ગુનાના ઘટકો કે સજાની મર્યાદાઓમાંથી કોઈને પણ ખતેલ પહોંચાડવામાં આવી નથી, પરંતુ

કોર્ટની એજન્સી દ્વારા આરોપીના સુધારામાં મદદ કરવા માટે એક જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. તેમ છતાં કાયદો તે વિસ્તારમાં વિસ્તૃત થયો તે પહેલાં આચરવામાં આવેલા ગુનાને અસર કરે છે. તે, તેથી, એક પોસ્ટ ફેક્ટો કાયદો છે અને પૂર્વવર્તી સંચાલન ધરાવે છે. આવી જોગવાઈના અવકાશને ધ્યાનમાં લેતા, આપણે સંબંધિત કલમની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કર્યા વિના ન્યાયિક અભિપ્રાયના આધુનિક વલણ દ્વારા રજૂ કરાયેલા ફાયદાકારક નિર્માણના નિયમને અપનાવવો જોઈએ. અધિનિયમની કલમ ૧૧(૩), જેના આધારે રાજ્યના વિદ્વાન વકીલ તેમની મોટાભાગની દલીલો રજૂ કરે છે, તેનો વર્તમાન અપીલ સાથે કોઈ સંબંધ નથી, ઉપરોક્ત પેટા-કલમ ફક્ત એવા કિસ્સાને લાગુ પડે છે જ્યાં કોર્ટના આદેશ સામે કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી નથી અથવા દાખલ કરવામાં આવી છે જેણે અધિનિયમની કલમ ૩ અથવા કલમ ૪ હેઠળ આરોપી સાથે વ્યવહાર કરવાનો ઇનકાર કર્યો છે, અને આ કિસ્સામાં સેશન્સ જજ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હતી અને ખરેખર મેજિસ્ટ્રેટના આદેશ સામે અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હતી. જે જોગવાઈ સીધી રીતે વર્તમાન કેસને લાગુ પડે છે તે અધિનિયમની કલમ ૧૧(૧) છે, જેના હેઠળ અધિનિયમ હેઠળનો આદેશ કોઈપણ કોર્ટ દ્વારા કરી શકાય છે જે ગુનેગારને કેદની સજા કરવાનો અને સજા કરવાનો અધિકાર ધરાવે છે અને હાઈકોર્ટ અથવા અન્ય કોઈપણ કોર્ટ દ્વારા પણ કરી શકાય છે જ્યારે કેસ

તેની સમક્ષ અપીલ અથવા પુનર્વિપસનમાં આવે છે. આ પેટા-કલમ સ્પષ્ટપણે અપીલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને અધિનિયમ હેઠળ આદેશ આપવા માટે ફક્ત એવા કિસ્સામાં જ મર્યાદિત કરતી નથી જ્યાં ટ્રાયલ કોર્ટ તે આદેશ આપી શકી હોત. તેમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલી ભાષા અપીલ કોર્ટ અથવા હાઈકોર્ટને જ્યારે કેસ તેની સમક્ષ આવે ત્યારે આવા આદેશ આપવા માટે સક્ષમ બનાવવા માટે પૂરતી વ્યાપક છે. તેને ઇરાદાપૂર્વક વ્યાપક બનાવવામાં આવ્યું હતું, કારણ કે અધિનિયમ સામાજિક સુધારાનો અમલ કરવા માટે બનાવવામાં આવ્યો હતો. અધિનિયમ સજાની માત્રામાં ફેરફાર કરતો ન હોવાથી, પરંતુ ફક્ત ગુનેગારને સુધારવા માટેની જોગવાઈ રજૂ કરતો હોવાથી, કાયદાકીય સંસ્થાએ આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવા પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હોવાનું કોઈ કારણ નથી, ભલે તે કેસ આરોપી સામે એક અથવા બીજી કોર્ટમાં પેન્ડિંગ હોય."

નિર્ણય એ સિદ્ધાંતને મંજૂરી આપે છે કે એક્સ પોસ્ટ ફેક્ટો કાયદો જે ફક્ત ફોજદારી કાયદાની કઠોરતાને નરમ પાડે છે, ભલે તે પૂર્વવર્તી સંચાલનમાં હોય, તે માન્ય રહેશે. આ સિદ્ધાંતને રજૂ કર્યા પછી, કોર્ટે પ્રોબેશન ઓફ ઓફન્ડર્સ એક્ટના કલમ ૧૧ નું અર્થઘટન કર્યું અને આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચી કે જોગવાઈના સાચા અર્થઘટન પર, હાઈકોર્ટને અપીલના તબક્કે સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર હતો, અને આ સત્તા તે કેસ સુધી મર્યાદિત નહોતી જ્યાં ટ્રાયલ કોર્ટ

તે આદેશ આપી શકી હોત. કલમની ભાષા અપીલ કોર્ટ અથવા હાઈકોર્ટને જ્યારે કેસ તેની સમક્ષ આવે ત્યારે આવા આદેશ આપવા માટે સક્ષમ બનાવવા માટે પૂરતી વ્યાપક હતી. તેથી, અમને જણાયું નથી કે રત્તન લાલે સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતથી અલગ થવાનો નિર્ણય લીધો છે કે કોઈ પણ વ્યક્તિને તે કૃત્યના આયોગના સમયે અમલમાં હોય તેવા કાયદાના ઉદ્વેગન સિવાય કોઈપણ ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવશે નહીં કે જેના પર ગુનાનો આરોપ છે, કે ગુનાના આયોગના સમયે અમલમાં રહેલા કાયદા હેઠળ તેને જે દંડ થઈ શકતો હતો તેના કરતાં વધુ દંડ તેને થઈ શકશે નહીં. આ કોર્ટે ફક્ત એ સિદ્ધાંત રજૂ કર્યો કે એક્સ પોસ્ટ ફેક્ટો કાયદો જે ફક્ત ફોજદારી કાયદાની કઠોરતાને નરમ પાડે છે, તે ઉપરોક્ત પ્રતિબંધમાં આવતો નથી, અને જો કોઈ ચોક્કસ કાયદો તે મુજબની જોગવાઈ કરે છે, ભલે તે પૂર્વવર્તી સંચાલનમાં હોય, તે માન્ય રહેશે. તેથી, રત્તન લાલનો નિર્ણય પ્રોબેશન ઓફ ઓફન્ડર્સ એક્ટની કલમ ૧૧ ના અર્થઘટન પર આધારિત હતો જે તે અર્થમાં ફોજદારી કાયદો નહોતો કે તે કોઈ ગુનો બનાવતો નહોતો અને તેની સજાની જોગવાઈ કરતો નહોતો. તેથી, અમને જણાયું નથી કે રત્તન લાલમાં રજૂ કરાયેલા સિદ્ધાંતો સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતોથી અલગ છે કે નવા ગુનાઓ બનાવતા ફોજદારી કાયદા હંમેશા સંભવિત હોય છે અને વ્યક્તિને તે દિવસે અમલમાં રહેલા કાયદા અનુસાર તેણે કરેલા ગુના માટે સજા થઈ શકે છે જે દિવસે ગુનો કરવામાં આવ્યો હતો.

તે જ વોલ્યુમમાં પાના ૧૯ પર નોંધાયેલા દિલ્લી હાઈકોર્ટના અન્ય નિર્ણયમાં: મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન ઓફ દિલ્લી વિ. માઈ રામ ઉર્ફે ભાયા રામ; સુંદર લાલને અનુસરવામાં આવ્યો હતો અને રતન લાલ (ઉપરોક્ત) માં આ કોર્ટના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો. અમને કોઈ શંકા નથી કે દિલ્લી હાઈકોર્ટે સુંદર લાલ વિ. મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન ઓફ દિલ્લી (ઉપરોક્ત) અને મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન ઓફ દિલ્લી વિ. માઈ રામ ઉર્ફે ભાયા રામ (ઉપરોક્ત) અને અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટે શ્યામ લાલ વિ. રાજ્ય (ઉપરોક્ત) માં એવું ઠરાવવામાં કાયદાની ભૂલ કરી છે કે ફૂડ એડલ્ટ્રેશન એક્ટ પ્રિવેન્શન હેઠળ જૂના ધોરણોના સ્થાને નવા ધોરણોને બદલતા નોટિફિકેશનને, આરોપીના દોષનો નિર્ણય કરતી વખતે, પૂર્વવર્તી સંચાલન આપવું જોઈએ. અમે સ્પષ્ટપણે આ મત ધરાવીએ છીએ કે રતન લાલમાં આ કોર્ટે આવો કોઈ પ્રસ્તાવ રજૂ કર્યો નહોતો.

અમને એ પણ જણાય છે કે આવા કેસોમાં, નિયમોમાં સુધારો કરતા પહેલા ઉદ્ભવેલા કેસોમાં સુધારેલા ધોરણોનો ઉપયોગ અવ્યવહારુ હશે જેમ કે આ કેસના તથ્યો દ્વારા દર્શાવવામાં આવ્યું છે. અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા દર્શાવવામાં આવ્યા મુજબ, જાહેર વિશ્લેષકના અહેવાલમાં નમૂનામાં હાજર ખનિજ તેલની ટકાવારીનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નહોતો. આ સ્પષ્ટપણે એ કારણસર હતું કે તે સમયે માત્ર ખનિજ તેલની હાજરી, એક અસ્વસ્થ ઘટક હોવાને કારણે, ભેળસેળ ગણાતી હતી અને તેથી, જાહેર

વિશ્લેષકે નમૂનામાં મળી આવેલા ખનિજ તેલની ટકાવારીનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી નહોતું. તદુપરાંત, સુધારેલા ધોરણ હેઠળ, નમૂનામાં મળી આવેલ ખનિજ તેલ જો લુબ્રિકન્ટ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાતું હોય તો તે ફૂડ ગ્રેડનું હોવું જોઈએ. આ બાબત પર જાહેર વિશ્લેષક દ્વારા કોઈ અહેવાલ નથી, સ્પષ્ટપણે કારણ કે તે સમયે નિર્ધારિત ધોરણને ધ્યાનમાં રાખીને તેને આમ કરવાની જરૂર નહોતી. રેકૉર્ડ પર એવું કંઈ નથી કે નમૂનામાં મળી આવેલું ખનિજ તેલ ફૂડ ગ્રેડનું હતું અને તેનો લુબ્રિકન્ટ તરીકે ઉપયોગ થતો હતો અને સુધારેલા નિયમો હેઠળ નિર્ધારિત મુજબ તેનું વજન ૦.૨% થી વધુ નહોતું. એવું નથી કે સુધારેલા નિયમો સખત બાફેલી ખાંડની કન્ફેક્શનરીમાં કોઈપણ માત્રામાં અને કોઈપણ ગુણવત્તાવાળા ખનિજ તેલની હાજરીને મંજૂરી આપે છે. સુધારા પછી પણ ખનિજ તેલની હાજરી જો તે ફૂડ ગ્રેડની ન હોય, અને લુબ્રિકન્ટ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાઈ ન હોય, અને જો તેનું વજન ૦.૨% થી વધુ હોય તો તે ભેળસેળ ગણાશે.

અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે અમારી સમક્ષ ઘણા ચુકાદાઓ ટાંક્યા જેમાં, આવા કેસોની લાંબા સમય સુધી પેન્ડન્સીને ધ્યાનમાં રાખીને, ઓછી સજા લાદવામાં આવી હતી. (૧૯૯૬) ૪ SCC ૫૧૩: કૃષ્ણ ગોપાલ શર્મા અને અન્ય વિ. દિલ્હીની એન.સી.ટી. સરકાર, આ કોર્ટે નિયમોના તકનીકી ઉલ્લંઘનને ધ્યાનમાં રાખીને, અને જે સમયે ગુનો કરવામાં આવ્યો હતો તે સમયે કોઈ લઘુત્તમ સજા નિર્ધારિત નહોતી તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, શોધી કાઢ્યું કે

કેદની નિવારક સજા જરૂરી નથી અને દંડ લાદવાથી ન્યાય પૂરો થશે. (૧૯૯૨)
૧ SCC ૩૬૫: ઓરિસ્સા રાજ્ય વિ. કે. રાજેશ્વર રાવ અને ૧૯૯૫ સીઆરએલ.
એલ.જે. ૩૬૫૧: એન. સુકુમારન નાયર વિ. ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર, માવેલીકરામાં પણ
આ કોર્ટનો અભિગમ સમાન હતો.

આ કિસ્સામાં તે અવિવાદિત હતું કે આક્ષેપિત ગુના માટે કાયદા દ્વારા ૬
મહિનાની સખત કેદની લઘુત્તમ સજા નિર્ધારિત છે. અપીલકર્તાને ૬ મહિનાની
સખત કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે જે લઘુત્તમ સજા છે. અમે એન.
સુકુમારન નાયર (ઉપરોક્ત) માં પસાર થયેલા આદેશ જેવો આદેશ પસાર કરીને
સજામાં ફેરફાર કરવા તૈયાર નથી જ્યાં આ કોર્ટે તેના અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રનો
ઉપયોગ કરીને માત્ર દંડની સજા લાદી હતી અને રાજ્યને ફોજદારી કાર્યવાહી
સંહિતાની કલમ ૪૩૩ હેઠળ તેની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને સામાન્ય કેદની
સજાને દંડ માટે રૂપાંતરિત કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. આ કિસ્સામાં
અપીલકર્તાને ૬ મહિનાની સખત કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે. તદુપરાંત,
અમે નિશ્ચિતપણે એવા મતના છીએ કે ખાધ પદાર્થોના ગ્રાહકોના હિતોની સુરક્ષા
માટે ફૂડ એડલ્ટ્રેશન એક્ટ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમોનું કડક પાલન
આવશ્યક છે. જો ગુનેગારો માત્ર દંડ ભરીને છૂટી જાય તો કડક કાયદાઓનો કોઈ
અર્થ રહેશે નહીં. તેથી, અમને અપીલકર્તા સામે લાદવામાં આવેલી સજામાં દખલ
કરવાનું કોઈ કારણ મળતું નથી.

કોઈ ગુણવત્તા ન મળતા, અમે આ અપીલને ફગાવી દઈએ છીએ.

અપીલ ફગાવી.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.